

הרב יהושע כ"ץ שליט"א רב העיר מעלה אדומים אחד מן החברה

לזכרו של הרב בן ציון פריימן זצ"ל
"נושא ונותן" בישיבות

חבר בגלוי, רב וצדיק בנסתר

אמר אחד המספידים (גיסי הרה"ג א"א וינגורט שליט"א) כי איבד חבר. הרגשה זו מאפיינת תחושת רבים רבים.

"אחד מבני חבורה שמת תדאג כל החבורה כולה" (שבת קו, א). לאהובנו, הרב פריימן היו כמה וכמה חבורות וכל אחת מהן מרגישה כי הוא שלה, ואחד ממנה הלך ואיננו, והיא זו שצריכה לדאוג.

חבורת ישיבת הכותל (קרוב לשלושים שנה), חבורה של ישיבת הגולן (מעט היווסדה), חבורת ישיבת פורת יוסף בקטמון ובעיר העתיקה, חבורת ישיבת ברכת משה (מיום עלייתה למישור אדומים, ואחר כך בעיר מעלה אדומים), חבורת ישיבת מעלות (בעיקר בעשורה הראשון), חבורת ישיבת היכל אליהו (במונטרה שבשוויץ, ואחר כך עם עלייתה ארצה, מז'בוטינסקי בירושלים ועד "כוכב יעקב"), ומכוחה גם חבורת ישיבת עץ חיים בפרברי פריס, חבורת הקהילה - בשכונת קרית צאנו בירושלים, מחסידים ועד ליטאים, וגם הקהילה הספרדית (איתם היה מתפלל כותיקין). חבורה של שנים רבות רבות של הישיבה התיכונית נתיב מאיר (מראשיתה).

נציגים רבים של כל אותן חבורות ראינו בלוויה, בה שמענו דברים מאלפים על אהבת התורה המופלגת שלו, על קשריו עם גדולים, על הענווה המופלגה, על החסד, על אהבת הארץ היוקדת.

כל מה שאמרו היה **אמת** פשוטה, שום דבר לא נשמע כגוזמה. ועוד היה אפשר להוסיף כהנה וכהנה.

כל כך הרבה **חבורות**, וכל אחת מרגישה שהוא היה שלה. ובאמת כך היה, וגם הוא כנראה הרגיש כך, מכל מקום, נתן לנו הרגשה כזאת מצידו שהוא של כל אחד מחבורות אלו, ושל כל אחד מכל חבורה.

ישנה עוד חבורה גדולה, נעלמת ונסתרת, של רבים (לא ידוע לנו כמה), של נדכאים וסובלים, נוקקים ומחוסרי כל, שהוא דאג להם והשתדל במתן בסתר, בעידוד, בשלום בית, אולי

אפילו מהם - לא כולם מכירים אותו, אבל רבים מהם יודעים אותו; גם הם מרגישים שהיה להם חבר והם תבורתו.

הייתי ביום ראשון שאחר תום השבעה, אחר הצהריים - בישיבת הכותל ובערב - בבית המדרש הגדול של חסידי קלויזנבורג-צאנז, ושמעתי הספדים. אמרו דברים גדולים, היתה התרוממות והתעוררות עצומה, הרב פריימן נספד כהלכה - בתוך תבורתו. הרגשתי בשומעי דבריהם, שאף על פי שהכרתיו קרוב לשלושים שנה מקרוב, וזכיתי ללמוד איתו בחברותא שנים רבות, ברובן בקביעות, והערכתיו הערכה עצומה, כחבר, כרב וכמדריך כאחת, וידעתי שהוא גדול בכל המובנים - עכשיו אני רואה יותר ויותר עד כמה היה גדול וצדיק. משל למה הדבר דומה? להר גבוה המתרומם מעל סביבתו, הדור במראה ובצמיחתו, כשאתה עומד בקירבתו אינך רואה את כולו, אינך משער את גודלו ואת יופיו באמת, ורק כשאתה מתרחק ממנו קימעה אתה מתחיל להשיג עד כמה הוא רם ונישא, עצום ונהדר.

כידוע, בישיבות ישנו מושג אשר בשם "חבורה" יכונה, בו מרצה אחד מן החבורה חידושי תורה, והחברים דנים עמו, מתווכחים, שואלים ומוסיפים. המאפיין את כל ה"חבורות" שהזכרתי בראשית דבריי שבכל מקום מהם הרב פריימן נשא ונתן בחבורה. אולם, לא כמרצה חידושי, אלא נשא ונתן עם יחידים ועם קבוצות. בכל עניין, בכל נושא, בעיון ולהלכה, בתלמוד ואף במחשבה ובתנ"ך, והכל היו קשורים איתו קשר של תורה. הוא חי וידע בכל נושא, שומע וקולט, יורד לסוף דעתך ומוסיף, מביא מכאן ומשם ידיעות והסברים, ואף מחדש ללא הרף. ואם באותה הזדמנות ראשונה שדיברת עמו עדיין לא אמר לך הכל, הרי שבפעם השנייה בפגישתו עמך, או בטלפון מיוחד ממנו, הוא מוסיף ומביא עוד "מצאאה", מחזיר אותך לנושא ומשלים. הוא 'מחזיק ראש' - אף לאחר זמן רב, כאילו רק בעניין זה עסוק. וכך עם רבים רבים ובעניינים שונים ומגוונים. מסופקני אם יש אדם שיודע כמותו **לשמור על קשר** כל כך ארוך ורציף, במשך עשרות שנים, עם חברים-תלמידים. קשר של לימוד, קשר של השפעה עקיפה, כחבר ורע.

אם נתבונן בחבורה שנשאר קשור איתה בקשרי "חברותא" ובא אליהם ללמוד, נראה כי רובם בעלי מקצועות חופשיים, שאינם נושאים תארים תורניים כל שהם, ואינם בעלי תפקידי חינוך והוראה, אלא אנשי משטרה, רואי חשבון, רופאים וכדומה. מדובר בחברותות ממש, קביעות בלימוד. לא אחד מהם למד אתו בחברותא עשרים שנה ויותר שעות אחדות בשבוע; ערב בשבוע; ויש שבשעה או שתיים מסוימות בשבוע (גם עם כותב מאמר הערכה זה), ושמרו על הקביעות בהקפדה ובדייקנות. אף עם רחוקים גיאוגרפית היה שומר על קשר מתמיד. והכל - לא בדרך שהוא במקומו ו"מצודתו פרושה" למרחקים; אלא הוא מכתת רגליו למרחקים, ומגיע לשבתות ובהזדמנויות שונות, כדי להמשיך את קשרי ה"חברותא".

ותוך כדי קביעות חדשות עם תלמידים צעירים, במוסדות בהם הוא ממשיך לעמוד ולשרת - בן ע' כבן כ' - הוא ממשיך את החיבורים הישנים, ומשמש לרבים במשך שנים ארוכות כרב

וכמדריך. לא רשמית, כמובן; כלפי חוץ בהתנהגותו הוא מחזיק עצמו כשווה לך או פחות ממך (ומי יודע אם לא הרגיש כך מרוב ענוותנותו), הוא נותן לך הרגשה שאתה חבר שלו, חבר שווה, אפילו לא במדריגת "תלמיד חבר", הידועה מהתלמוד. אבל אליבא דאמת, הוא אביך, מורך ומדריךך הגדול.

לאילו יישובים הרב פריימן אינו מגיע?

הוא שובת ביהודה, בשומרון, בגלבע, הוא נמצא בקביעות בחודש אלול ובעשרת ימי תשובה בגולן.

הוא נוסע כמה פעמים לחו"ל, לתקופה; בעיקר לשוויץ וגם לצרפת, על אף הקושי הגדול שלו להתנתק מקדושת הארץ. הוא מפיץ מעיינותיו חוצה, נוטל מתורת ארץ ישראל ומרווה בה את היושבים בגלות ומעוררם לעלייה, גם זאת, לא בדרך הטפה, אלא הוא מחבב עליהם את הארץ ויושביה, תורה וישיבותיה.

בכל מקום **שמחים איתו**, הוא מחיה את סביבתו מבחינה רוחנית. הוא פותר בחינו המיוחד, בצניעות האופיינית לו, בעיות הלכתיות המיוחדות לאותו מקום: בעירוב, בכשרות, בטהרת המשפחה, בענייני זרעים, בהלכות שכנים; והרבה פעמים בענייני ברכות ותפילות ושבת, באיזה עניין לא?! הוא מעודד ומחשל, הוא עושה שלום בית. ועל הכל, הוא בונה בתים של תורה ומחזק חבורות לעבודת ה'.

פעמים שהוא מגיע גם למחנות הצבא, למחנות אימונים או לאיזורי מבצעים, רגליים או טנקים, הוא מרביץ שם תורה תוך התייחסות לבעיות המיוחדות. ההשפעה עוברת לחיילים ואף לקצינים רחוקים. אף ב"גשר" הופיע, לא פעם, והאציל **מרוחו** על רבים.

שמעתי מאחד המספידים בקרית צאנו ששאל: חז"ל אומרים "**שקולה** מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו". ובמקום אחר: "**גדולה** מיתת צדיקים מחורבן בית אלוקינו". כיצד מיישבים שני מאמרים אלו, הנראים כסותרים זה את זה? ויישב בטוב טעם: בית המקדש משפיע רק על הבאים אליו, עולים לרגל או באים בהזדמנויות שונות, ומקבלים מה שמקבלים. אולם, אין לבית המקדש השפעה ישירה למרחוק. ישנם צדיקים שהם בבחינת בית המקדש, כאלו שכדי לקבל מהם צריך להגיע אליהם. אלו במיתתם בבחינת חורבן בית המקדש. אולם, ישנם ההולכים למרחקים, המגיעים אליך, במקומך, ושם מרעיפים עליך השפעת קודש, אלו הם בבחינת **בית מקדש מהלך**, ובהעדרם, ניתן להתבטא שמיתתם קשה מחורבן בית המקדש.

הרב פריימן היה בבחינת בית מקדש מהלך!

מספיד אחר עמד על קטע מפורסם ברמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל, והתאימו לנפטר הגדול. הרמב"ם עומד על המהות ועל התפקיד של שבט לוי, (המהווים סיבה לכך שלא זכו לנחלה בארץ ישראל ובביזתה, ולא זוכים לעצמם בכח גופם). וכך הוא אומר, ששבט לוי "הובדל לעבוד את ה', לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים" וממשיך הרמב"ם וקובע: "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש... אשר נדבה רוחו אותו, והבינו

מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו, לדעת את ה', והלך ישר כמו שעשאו האלקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם..."

כזה היה רב פריימן - אמר וחזר והדגיש אותו מספיד חשוב - ישר כמו שעשאו האלקים! ללא כל "החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם". ומי יודע, אמר המספיד - ידידו וחברו מילדות, הרה"ג ר' חיים ברים שליט"א - אם לא היה זה אחד השיקולים, שלא להיות קבוע במקום אחד, כדי להיות מוגן מפני ה"חשבונות" הללו. כי כשאדם במקום תורה מסוים, הלא קשה לו מאוד לא להיסחף לחשבונות... והמשיך אותו מספיד בדברי הרמב"ם: "הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים".

הנהגתו היתה מיוחדת במינה. הופעתו החיצונית כשל איש רגיל, מפשוטי עם, ללא כל גינונים. כל ענייני החיצוניות לא תפסו אצלו כלל מקום, היו ממנו והלאה. דומני, שלומר עליו שהיה עניו מופלג זו לא הגדרה קולעת. נכון יותר להגיד שהוא נהג כאיש פשוט. וכאן סוד השפעתו, לפי הערכתנו (העיר תשומת לבי לכך הרב עמוס קליגר שליט"א). איש הנהוג בפשטות כחבר, מתיישב על ידך בחדר האוכל בישיבה עם ספר, וסוחף אותך לתוך עולמו, עולם של תורה ויראת ה'. איש שבא אליך ללמוד, לא מציע לך לבוא אליו. או קובע אתך באיזה בית מדרש שנוח לך להגיע לשם באותה שעה, כי אתה באותה סביבה. תמיד מתאים את עצמו אל אחרים. אגב, אמר אחד המספידים: אין כמעט קירות בית מדרש בירושלים שלא הכירו את הרב פריימן. והם יכולים להעיד על התמדתו. הוא מביא אליך את הספר, בו מצא את הפנינה שמתאימה עכשיו לעניין שדיברתם בו, או ששאלת, או שנסחפת אליו בעקבות השיחה איתו. אגב, הרב היה מכתת רגליו ועושה כל מאמץ למצוא את המקור בספר או במאמר בכתב עת, והמשיך להשתדל בדבר, להשיג את הספר, גם שלא נמצא מיד. הוא מתאים את עצמו לשעה שלך, למצב הרוח שלך. מתחיל תמיד בשאלה מה אתה רוצה עכשיו לברר וללמוד (כי הרי לעולם ילמד אדם במקום שלבו חפץ)? ואף על פי שהוא באמת היה מעוניין לברר עכשיו דבר הדחוף לו, הוא מתחשב בך. הוא, כאמור, חבר שלך. אינך מתבייש או נרתע להעלות בפניו כל מה שמעיק עליך. הוא מסייע ומייעץ, והכל מבוסס על דברי תורה ועל מעשי גדולים. תמיד יצאת ממנו בשמחה. כשיש צורך - לפי דעתו - הוא מכוון אותך ל"גדול" מתאים (כי איך הוא יכריע בשאלה גדולה? הרי הוא קטן לדעתו!), וכשאתה בצרה הוא מעודד ותומך. הוא מתפלל; הוא "נושא בעול עם חברו". יקדיש מזמנו היקר כל כך לנסוע אתך עד קבר רחל או אפילו למירון; ואם זה מתאים לך, ולרצונך, יסדר לך פגישה עם מקובל שירגיע אותך - אף אם זה כרוך בהצטרפותו לנסיעה עד באר שבע. אין גבולות של זמן ומרחק לחסד שלו. וישתדל, עם זאת, לכוון זאת שלא תפגענה הקביעות בלימוד.

בדרך הלך וחזור יעסוק אתך ועם הנוסעים האחרים בתורה, כי הרי אין לבטל רגע בחיים מתורה. "והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח), כפשוטו. אמרתי בהספדי, שלמדתי פעם עם הרב הנפטר זצ"ל נושא ברכת התורה, והועלתה השאלה המפורסמת: כיצד זה ייתכן, שמברכים ברכת התורה פעם אחת בבוקר ומועיל לכל היום, על אף העיסוקים שבאמצע.

הראשונים טורחים להסביר זאת בדרכים שונות. הרהרתי תוך כדי לימודי עמו כי על דמות כהרב פריימן אין מקום לשאלה כזאת, שהרי לא היה אצלו מושג של הפסק בתורה, הוא לא הפסיק ממשנתו! וכשהפסיק פעם כדי לומר "מה נאה אילן זה" - היה זה גם כן תורה; או לבירור הלכה מסוימת, או התפרצות אמונה ויראה.

גם החסד שלו וחתירת שלום בית, שלפעמים הקדיש להם זמן, היו מתובלים בדברי תורה, או לפחות בהרהור תורה. זאת ראינו וחשנו, כל השנים, ועד ליומו האחרון ממש. אפשר להמליץ עליו את ביטוי הפסוק "ותורת חסד על לשונה" (משלי לא, כו). שהרי כל ימיו עשה חסד מלא חופניים בהפצת התורה שלו; וכמו כן עשה חסדים בתחומים שונים, מתוך שיקול של תורה; ותוך כדי עשיית החסד - עסק בתורה.

יצוין, כי לא החזיק טיבותא לנפשיה על כך. הרי זה פשוט כל כך שכך היא הדרך, ולא מגיע על זה שום פרס.

אם הייתי מקבל על עצמי להעריך את כל היקף אישיותו - עד כמה שניתן - היה לי הדבר קשה מאוד. ואילו היה הרב פריימן איתנו, היה - מן הסתם - אומר, שחבל על הזמן הרב שצריך להקדיש לזה, כדאי באותו זמן ללמוד וללמד.

בימי השבעה נלקטו (ואף נקלטו) מאות סיפורים, וגם בזיכרוני ובזיכרון חבריי עלו זכרונות רבים. המשפחה, כמובן, מלאת זיכרונות נפלאים. ועלה בדעתי כי אפשר, וחייבים, לחבר על הרב בן ציון פריימן זצ"ל ספר גדול, כעל אחד הגדולים שבדור, אשר יוכל להשפיע רבות **בכל החוגים**. החלטתי להעלות רק את עניין תורת החסד, אשר היתה על לשונו ומנת חלקו, במיעוט סיפורים. ומצאתי לנכון רק לציין נקודות חשובות שיש לפתח, ועוד חזון למועד: שורשיו, מקורו והנהגתו המופלאה בילדותו; היחס שלו לאשתו; יחסו והשפעתו בחוג משפחתו, הקרוב והרחב; השקפתו המיוחדת; אהבת אמת את ישראל; אוהב את הבריות ומקרבת לתורה; הרגשת קדושת ארץ ישראל בחוש ואהבתה העזה; מדת האמת ושמירת הלשון; נפש פיוטית. דרכו המיוחדת בישיבות בהם בילה רוב זמנו; לקלוט תלמידים, לפתח חדשים, לעודד חלשים ושאינם בעלי כשרונות - לפי דרכו; ולהדביק את כולם באהבת התורה שלו. חריצותו לחסד; גבורותיו בייסורים; תפילתו ואנחותיו, על הכלל; אמונתו הזכה; צפיותו לישועה. "אוהב שלום ורודף שלום", ועוד ועוד.

גם מכתביו לתלמידיו-חבריו - מהווים סוגייה בפני עצמה, המשתלבת עם דמותו המופלאה. אסיים מאמרי בעובדה מעניינת שהזכרתי בהספדי (שמעתיה מידידי הר"ר מרדכי הס שיחיה). פעם ביקרו שני אנשים בגיל העמידה בישיבת הכותל, היה זה בין הזמנים. אחד מהם שמע שהרב פריימן נמצא באותו זמן בישיבה, ואמר לחבירו: אתה יודע מי נמצא כאן כעת? ר' בן ציון פריימן!

ענה לו חבירו: אני מכירו. הוא "אשטיקל חפץ חיים"... (=חתיכת חפץ חיים).

גם באחד ההספדים ששמעתי היתה התבטאות דומה.

הרגשנו שהוא אחד הצדיקים שהקב"ה שתל בדורנו, כמו שאמרו חז"ל שהם מועטים ושתלם בכל דור.

הסתובב בינינו אדם גדול מאוד. אכן נדבקנו בו, מי יותר ומי פחות, אך לא ניצלנו אותו די. אף לא נהגנו בו כבוד, כראוי לגדלותו; וזאת מפני שהסתיר עצמו ועשה עצמו כל כך פשוט. התקווה היא, שדבק בנו משהו מאהבת התורה שלו, מהנשמה הקדושה שלו, מדיקדוקיו במצוות, ממדותיו הטובות.

עלינו להמשיך להתעמק באישיותו ולחיות את הסיפורים עליו. להמשיך לחבבו ולגדלו בעינינו, כדי שהשפעתו לא תפוג, ועוד תלך ותגדל, ותלווה אותנו לאורך ימים "במסלה העולה בית אל".

ויהי רצון, שנזכה לישועה ולתחיה בקרוב, ויהיה מליץ יושר על ישיבתנו, כעל שאר תלמידיו - חבריו.

ת.נ.צ.ב.ה.